

Stora Sköndals kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

Stora Sköndals kyrka

Farsta församling, Enskede kontrakt, Stockholms stift, Sköndal 1:10

Hjalmar Danells väg 1, Sköndal, Brännkyrka socken, Stockholms kommun och län, Södermanland

Stora Sköndals kyrka uppfördes under åren 1927–29 med Svenska Diakonanstalten som byggherre och invigdes 1929. Arkitekt var Hakon Ahlberg (1891–1984), prästson från Halland. Ahlberg har under sina nästan sextio år som verksam arkitekt ritat flera kyrkor. Förutom Stora Sköndals kyrka är han upphovsman till bl a den samtida Mälarhöjdens kyrka i Brännkyrka församling, Stockholm och i Malmbergets kyrka från 1945 skapade Ahlberg ett kyrkorum som står mycket nära Stora Sköndals med ett klöverbladsformat innertak. Ahlberg har också ritat en hel del bostadsbebyggelse och sjukhus. Stora Sköndals kyrka byggdes till med församlingslokaler 1993, ritade av BLP Arkitekter AB med S-O Larsson som ansvarig arkitekt.

Stora Sköndals kyrka är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen.

HISTORIK

1904 köpte Svenska Diakonsällskapet egendomen Stora Sköndal söder om Stockholm. Sällskapet behövde lokaler för utbildning av diakoner och vård av sjuka, bland annat epileptiker och alkoholister, i diakonins anda. Huvudbyggnaden på Stora Sköndal med anor från 1680-talet används numera för administration. Området har kontinuerligt byggts ut med sjukhem, vårdpaviljonger, pensionärsbostäder och bostäder för personalen. Vid sidan om denna verk-

samhet drevs gårdens lantbruk vidare fram till 1940.

I många år firades gudstjänst i den gamla huvudbyggnaden. Redan 1905 lades den första grundplåten till en kyrkofond men först 1927 fattades beslutet att uppföra en kyrka här. Arkitekten Hakon Ahlberg hade några år tidigare ritat förslag till ett litet kapell på Lövudden vid Drevviken men man ville hellre att kyrkan skulle få ett mer centralt läge inom området. Kyrkan uppfördes med hjälp av arbetskraft från diakonanstalten och invigdes på Tacksägelsedagen 1929. Klockstapeln togs i bruk året därpå. 1993 byggdes kyrkan till mot nordost med moderna församlingslokaler.

Ända fram till år 1989 ägde Diakonsällskapets alla diakonvigningar rum i Stora Sköndals kyrka. Sedan år 1993 ägs kyrkan gemensamt av Stiftelsen Stora Sköndal och Farsta församling.

BESKRIVNING

Omgivningen

Stora Sköndals kyrka ligger inom Stiftelsen Stora Sköndals område vid Drevvikens norra strand, en knapp mil söder om Stockholms innerstad. Bebyggelsen inom området utgörs dels av bostäder, dels av vårdbyggnader från i stort sett hela 1900-talet och 2000-talets första år. Stora Sköndal upplevs som en egen liten stadsdel inom stadsdelen Sköndal, dock utan några kommersiella inslag. Den omgivande bebyggel-

sen har hållits på ett visst skyddsavstånd från kyrkan, som därför har ett ganska fritt läge.

Kyrkomiljön

Kyrkan har en mycket naturskön placering, belägen högt uppe på en kulle med vid utsikt över Drevviken. Stora tallar inramar kyrkan och mot söder växer en del stora ekar. Den stora ek som skuggar vapenhuset var enligt arkitekten det som tillsammans med vyn ut över Drevviken gjorde att entrén placerades just här. Nordväst om kyrkan står en klockstapel, vars väggpartier ovan en sockel av betong är klädda med falurödfärgad stående locklistpanel. Huven är täckt med tjärade träspån och kröns av en kyrktupp. Klockstapeln är försedd med två klockor från byggnadstiden. I nordost är kyrkan tillbyggd med församlingslokaler som rymmer kontor, expeditjonslokaler, samlingshall och kök. Framför församlingshuset finns en P-plats och mot söder en trappa och gångstigar ned till sjön.

Kyrkobyggnaden

Stora Sköndals kyrka är en enskeppig kyrka med koret i öster och huvudentrén i ett separat vapenhus i söder intill västgaveln. Norr om koret finns en korsarm med särskild entré mot öster till vilken den sekundära tillbyggnaden av församlingslokaler numera är ansluten via en glasad gång. Söder och öster om kyrkans långhus löper breda terrasser. Kyrkans stomme är av tegel.

Exteriör

Kyrkans fasader är slätputsade och avfärgade i vitt ovan en sockel klädd med svarta skifferplattor.

Exteriör från norr.

Det mycket branta taket är utformat som ett säteritak och är helt klätt med tjärade träspån och försett med en bred takfot. De rundbågade fönstren är av trä, småspröjsade och målade i grått. Det lilla vapenhuset är också spåntäckt men med en något rundad takform och en gavelprydnad av trä. Den enkla järnskodda träporten har handtag i smide av jugendkaraktär. I församlingshusets exteriörer har i någon mån den äldre kyrkobyggnadens material och färgsättning tagits upp med vita, slätputsade fasader och skifferklädd sockel. Det branta taket är klätt med svart plåt och fönstren är småspröjsade och gråmålade. Mot vattnet har fasaderna i stora delar glasats upp.

Interiör

Vapenhuset i söder har slätputsade väggar i vitt och i taket gråmålade slätpanel i trä. Den ursprungliga trappan in till kyrkorummet har dolts under ett lutande golv av tegelfärgade klinkers varigenom en handikappramp i rummets nästan fulla bredd har tillskapats. På väggen finns en originallampett av trä. Enkla gråmålade trädörrar leder besökaren in i kyrkorummets sydvästra del in under orgelläktaren.

Kyrkorummet mot koret.

Kyrkorummet mot orgelläktaren.

Långhusets tak är klöverbladsformat, klätt med längsgående falurödfärgad slätpanel i trä. Väggarna är slätputsade och vitmålade. På ömse sidor om mittgången finns två öppna bänkkvarter med bänkar målade i grått med röda detaljer

och rödmålat trägolv. Golvet i övrigt är belagt med stortegel som lackats. Fönsternischerna är djupa och rundbågade, försedda med småspröjsade gråmålade fönster med klarglas. Fönsterbänkarna är av räfflad kalksten. I väster finns orgelläktaren med sina fyra kraftiga runda träpelare som stöd. Orgeln, som är byggd av Grönlunds Orgelbyggeri 1961, har en enkelt utformad fasad och 27 stämmor. Belysningen i långhuset består av fyra ursprungliga ljuskronor i målat trä med nakna glödlampor samt i trätakets nedre del sekundära ljusramper. I valvet mellan långhus och kor hänger ett stort triumfkruccifix.

Fönster mot söder.

Två trappsteg leder upp till koret som präglas av de förändringar som gjorts 1961 resp 2006. Väggarna är även här putsade och vitmålade och golvet är belagt med stortegel. Det tunnvalvda vita taket har i valvanfangen dolda ljusramper, vilka lyser upp valvet. I öster, ovanför platsen för det ursprungliga altaret, finns fortfarande ett altarskåp vars mellersta målning-

Koret med altarring, altartavla och altare m m före 2006 års renovering. Altartavla © GUNNAR TORHAMN/BUS 2008

är signerade Gunnar Torhamn (1894–1965) 1929. Dessa har senare kompletterats med luckor med målningar av samme konstnär. Pre-

Koret efter renoveringen 2006 med nytt altare, dopfunt, kredensbord, knäfall och ljusring.

dellan har motivet Nattvarden medan övriga målningar på olika sätt anknyter till Stora Sköndals diakonala utbildning och verksamhet. Det ursprungliga altaret har ersatts av ett fristående altare av oljat körsbärsträ. Det är placerat mitt i koret, under en stor rund ljusring som tar upp formen av det ljusschakt som ursprungligen fanns här. Korets dopfunt, ambo, kredensbord och knäfall är också tillverkade av oljat körsbär.

I korets södra vägg sitter ett runt fönster med en glasmålning från 1956, signerad Gunnar Torhamn, som även ritat lampetterna av koppar. Predikstol saknas numera men hade ursprungligen sin placering i korets sydvästra del, väl synlig både från långhuset och den norra korsarmen, som var avsedd för de epileptikerpatienter som vårdades inom området. I korsarmen är numera den fasta bänkinredningen

Lampett av koppar. © GUNNAR TORHAMN/BUS 2008

Norra korsarmen med kororgel.

borttagen. Lösa stolar, ett modernt träaltare, en flygel, kororgel och den ursprungliga dopfunten samsas här om utrymmet. Väggarna är putsade och vitmålade. Golvet är av trä liksom taket, som är försett med två ursprungliga takarmaturer.

Sakristian, som ligger bakom koret, har också vitputsade väggar förutom en vägg där det röda teglet står oputsat. Det släta bräddtaket är rödmålat. Takarmaturen är ursprunglig medan möblerna är sekundära. I en liten nisch mot öster finns ett litet altare med en lampett, en liten piscina och i väggen infälld mosaik. I en mindre tillbyggnad mot nordost från 1961 ryms idag textilförvaring.

Övriga inventarier

Kristusgestalten på korets triumfkrucifix är skuren 1939 i Oberammergau, Tyskland, medan själva korset med evangelistsymbolerna utfördes av dåvarande slöjdläraren på Stora Sköndal

Samuel Lindholm. Den ursprungliga dopfunten är av granit med en dopskål av driven mäsing, den senare ritad av Hakon Ahlberg. Långhusets två stora målningar, Jesus tillsammans med lärjungarna i Emmaus och Den barmhärtige samariten, är utförda av Gerda Höglund 1946 respektive Torsten Lidman 1959. Lidman var för övrigt konstnär till de målningar med motiv från diakonins fält som fanns på den andra, numera borttagna predikstolen. I kyrkan finns också två mindre väggmosaiker av Akke Hugh Malmeström. Mässhakarna är bland annat från 1950-talet, signerade ACOE, Libraria och Ester Sjöberg. Bland kyrkans textilier bör även nämnas den vävnad av textilkonstnärinnan Barbro Nilsson som hänger i gången mellan församlingshem och kyrka. I den stora församlingsalen, Skönstavikssalen, kan nämnas den stora glasmålningen, signerad av konstnären Nils G Stenqvist. Utomhus står, vid entrén till det nya församlingshemmet, en Mariaskulptur i betong utförd av Kajsa Mattas.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

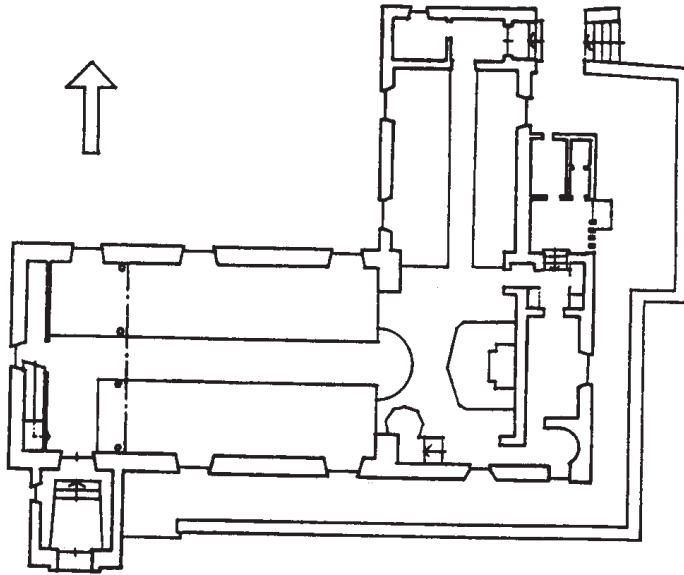
Exteriört visar Stora Sköndals kyrka tydliga drag av traditionellt landsortskyrkobyggande med sina vitputsade fasader och branta tjärade spåntak. Även klockstapeln har getts en mycket traditionell utformning. Det natursköna läget utan störande bebyggelse förstärker karaktären av äldre landsortskyrka. Innertaketets form och beklädnad har också ålderdomliga drag liksom bänkkvarteren med de enkla träbänkarna. De förändringar som skett under årens lopp har dock inneburit att kyrkorummet har förlorat en del av sin autenticitet, framförallt koret och korsarmen i norr. Färgskalan rött/grått/vitt präglar idag hela rummet. Kyrkorummet domineras

av det rödmålade trätaket och det förhållandevis stora **koret**, som med sina nästan helt odekorerade väggar och valv och delvis dolda belysning ger ett ganska kallt och kallt intryck. **Triumfkrucefixet**, placerat mitt i blickfånget, markerar gränsen mellan **långhus** och **kor**. Kyrkans ursprungliga funktion som diakonvigningskyrka återspeglas i en del av den konstnärliga utsmyckning som finns i kyrkan, bland annat i altarskåpets motiv. Tillbyggnaden från 1993 har placerats så den underordnar sig den äldre kyrkobyggnaden och har i någon mån även utformats i samklang med denna.

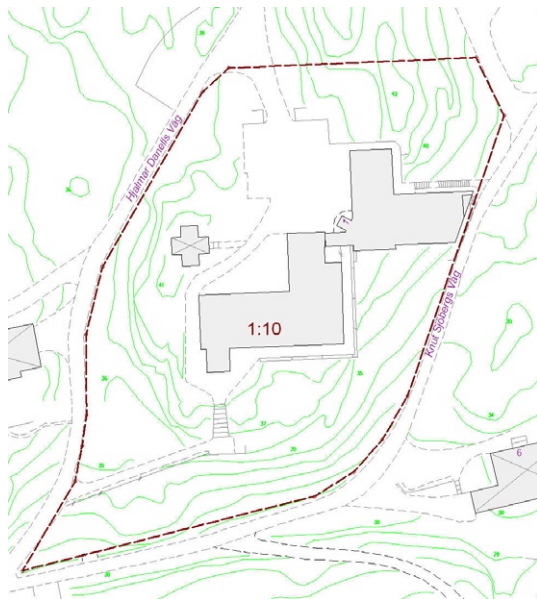
Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- exteriörens enkla, ålderdomliga och något lantliga karaktär
- klockstapelns traditionella utformning
- interiörens klöverbladsformade tak och långhusets enkla träbänkar
- kyrkotomtens stora tallar och ekar och den fria sikten ned mot Drevviken.

ORIENTERINGSPLANER

Ur Illerstad, L, Nya Svenska kyrkor, del I Svealand, RAÄ 1990:2, Stockholm 1990.

Utsnitt ur Stockholms stadsbyggnadskontors baskarta 2007.

KRONOLOGI

År	Händelse	Källa
1927–29	Kyrkan uppförs, arkitekt Hakon Ahlberg.	Paulsson & Rudberg 1994
1927–30	Klockstapeln uppförs, arkitekt Hakon Ahlberg.	BNA
1961	Interiör renovering, arkitekt Tor Boije. Bl a förändras koret genom att den ursprungliga trattformade ljusbrunnen av plywood, som fick sitt överljus av två längsgående takfönster, ersätts av ett tunnvalv och ljusramper för uppåtriktat ljus. Ny predikstol i samma läge som den ursprungliga och ny läktarorgel, Grönlunds Orgelbyggeri. Tillbyggnad av förvaringsrum i nordost. Sannolikt är det vid detta tillfälle som altarringen breddas något och dess ursprungliga marmoreringsmålning ersätts med en enkel täckmålning. Troligen får de ursprungligen marmoreringsmålade bänkarna sin nuvarande förenklade målningsbehandling.	dito, SSM
1984	Den sekundära predikstolen demonteras och den ursprungliga rundade trappan upp till koret ersätts av en rak trappa av tegel. Eventuellt är det i samband med denna ombyggnad som bänkarna i korsarmen tas bort.	BNA
1993	Tillbyggnad av församlingslokaler, BLP Arkitekter AB (S-O Larsson).	ATA
1998	Ny kororgel med 4 stämmor, Ålems Orgelverkstad.	Nilsson 2001
1999	Ny textilförvaring i tillbyggnaden från 1961, arkitekt Göran Jansson.	Muntlig uppgift från församlingen.
2003	Vapenhusets handikappramp tillkommer.	dito
2006	Omgestaltning av koret varvid bl a det ursprungliga enkla väggfasta altaret av sten demonteras liksom altarringen (som tidigare använts i den provisoriska gudstjänstlokalen i huvudbyggnaden men ursprung kom från ett sörmländskt herrgårdskapell). Nytt fristående altare, ambo , dopfont och knäfall samt ljusring, arkitekt Göran Jansson.	SSM

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet

BNA Byggnadsnämndens arkiv

SSM Stockholms stadsmuseums arkiv

Muntliga uppgifter från församlingen

Ahlberg, H, *Kyrka vid Diakonanstalten Stora Sköndal*, Byggmästaren 1928, Stockholm 1928

Illerstad, L, *Nya Svenska kyrkor*, del I Svealand, RAÄ 1990:2, Stockholm 1990

Nilsson, C, *Kyrkguiden. Uägledning till kyrkorna i Stockholms stift*, Stockholm 2001

Paulsson, E och Rudberg, E, *Hakon Ahlberg*. Arkitekt & humanist, Stockholm 1994

Selling, G, *Säterier och gamla gårdar i Stockholmstrakten*, Stockholm 1977

Stora Sköndals kyrka och församlingshem. Broschyr, Stockholm 2000.

Söderström, G m fl, *Stockholm utanför tullarna*. Nittiosju stadsdelar i ytterstaden. Stockholm 2003.